

بررسی تطبیقی کتاب زبان فارسی بر اساس نقش های هفت گانه زبان از دیدگاه هلیدی

زهره دهقان قجور

مدرس زبان فارسی به غیرفارسی زبانان

چکیده: یکی از سیاست های هر کشوری توجه خاص به گسترش زبان آن کشور است. تالیف کتاب آموزش زبان نیز جزیی از آن به شمار می رود. از مهمترین اهداف آموزش زبان تعامل و ارتباط است، به همین دلیل گفت و گو در آموزش زبان جایگاه ویژه ای دارد. اصول هفت گانه زبان براساس دیدگاه هلیدی نیز به نقش تعامل و گفت و گو در کتاب های آموزش زبان می پردازد. از طرفی ارزیابی کتابهای تالیف شده بر پایه این اصول، بر ارزش و اعتبار این کتاب ها می افزاید. هدف از ارائه این پژوهش نیز بررسی میزان تطابق کتاب زبان فارسی صفارمقدم با اصول هفت گانه زبان از دیدگاه هلیدی است و پاسخ به این سوال که آیا این کتاب با این اصول تطابق دارند یا خیر. اصول هفت گانه زبان از نظر هلیدی شامل نقش های ابزاری، نظارتی، تعاملی، شخصی، اکتشافی، تخیلی و اطلاع رسانی هستند. پژوهش حاضر بر اساس شیوه توصیفی است و تلاش شده است تا این اصول به صورت مجزا بررسی شوند.

کلیدواژه ها: آموزش زبان فارسی، رویکرد ارتباطی، زبان شناسی نقشگرا، نقش های هفت گانه زبان

مقدمه

یکی از راه های دست یابی به ترویج، گسترش و تقویت زبان فارسی به عنوان زبان دوم یا خارجی در جهان و ارتقای جایگاه زبان فارسی در میان زبان های بین المللی، گسترش دامنه آموزش زبان فارسی به غیرفارسی زبانان است و از ملزومات آن و ایجاد انگیزه برای یادگیری زبان فارسی، آن را می توان در تهیه محتوای آموزشی مناسب و کاربردی دانست. تهیه چنین محتوایی مستلزم برنامه ریزی های دقیق است. در این راستا، محتوا در سطح بندی منابع آموزش زبان از اهمیتی برخوردار است تا آنجا که گاه موفقیت و عدم موفقیت یک دوره آموزشی بر مبنای ارزیابی محتوای آموزشی آن تعریف می شود (میردهقان و همکاران، ۱۳۹۵). با توجه به اهمیت روزافزون زبان آموزش و یادگیری زبان های دوم و خارجی در سرتاسر دنیا و همچنین ظهور روش های نوین و علمی آموزش زبان های خارجی، بررسی وضعیت آموزش زبان فارسی به غیرفارسی زبانان را می توان از اولویت های آموزشی کشور به شما آورد (طالبی و صحرایی، ۱۳۹۶). باوجود گسترش فناوری در عرصه آموزش و پیدایش منبع های الکترونیک گوناگون، کتابهای درسی همچنان بخش مهم و جدایی ناپذیر بیشتر برنامه های درسی هستند. برای گزینش یک کتاب درسی مناسب، باید منبع های موجود را مورد ارزیابی قرار داد (کیاشمشکی و صحرایی، ۱۳۹۷). کتاب درسی، به خصوص در حوزه آموزش زبان دوم و خارجی، دارای ویژگی ها و جنبه های گوناگون است که داوری درباره کیفیت این کتاب ها مستلزم ارزیابی همه جانبه و نقد و بررسی آنها از جنبه های مختلف است. به منظور افزایش اثربخشی و کارایی در امر آموزش زبان فارسی به غیرفارسی زبانان لازم است در زمینه شناسایی نقاط قوت و ضعف کتابهای مزبور و برطرف کردن نقاط ضعف آنها تلاش موثری صورت گیرد (رضایی و کوراوند، ۱۳۹۳).

در این پژوهش نیز تلاش شده است تا کتاب زبان فارسی تالیف صفارمقدم بر اساس نقش های هفت گانه زبان^۱ از دیدگاه هلیدی^۲ مورد ارزیابی قرار گیرد و میزان تطابق محتوای این کتاب با این هفت اصل بررسی گردند. در پژوهش حاضر سعی شده است تا برای پرسش های زیر پاسخی مناسب پیدا کند:

۱. آیا در مجموعه زبان فارسی به نقش های هفت گانه زبان توجه شده است و با آنها مطابقت دارند؟

۲. بیشترین و کمترین نقش توجه شده در این مجموعه کدامند؟

۳. هر جلد از این مجموعه چه نقشهایی را بیشتر و کمتر مورد توجه قرار داده است؟

¹ Seven functions of language

² Halliday

بنیاد نظری

یکی از اهداف اصلی آموزش زبان فارسی به غیر فارسی زبانان و متعاقبا کتاب های موجود در این زمینه، کمک به زبان آموزان در برقراری ارتباط با دیگران به ویژه فارسی زبانان در موقعیت های شخصی و حرفه ای گوناگون در زندگی روزانه است. برای بررسی مسایل مربوط به ارتباط کلامی ناگزیر از توجه به نقش های مختلف زبان هستیم. ارزیابی و تدوین کتب درسی آموزش زبان فارسی به منظور بالا بردن کیفیت آموزش و یادگیری زبان آموزان غیرفارسی زبان از اهمیت خاصی برخوردار است. از طریق کتب درسی می توان زبان آموزان را با شیوه برآوردن نقش های ارتباطی زبان آشنا نمود و با تهیه و تدوین منابعی ارزشمند و شایسته، آنان را در برقراری هر چه بهتر ارتباط با فارسی زبانان یاری نمود (رضایی و علی پور، ۱۳۹۱). از آنجایی که رویکرد ارتباطی^۳، رویکرد غالب در امر آموزش زبان دوم و خارجی است، به کارگیری دیدگاه نظری رویکرد ارتباطی در آموزش زبان ارتباطی بر آن است که به طور وسیع توانش زبانی را هدف آموزش زبان قرار دهد. توانایی ارتباط برقرار کردن مستلزم چیزی بیش از توانش زبانی است و این امر به توانش ارتباطی نیاز دارد (لارسن-فریمن و اندرسون^۴، ۱۳۹۰). رویکرد ارتباطی در آموزش زبان از یک نظریه زبانی که در آن زبان به منزله ارتباط محسوب می شود، آغاز می گردد (ریچاردز و راجرز^۵، ۱۳۸۴). از نظر لارسن-فریمن و اندرسون (۱۳۹۰) بزرگترین خدمت رویکرد ارتباطی در خواست از معلمان برای توجه به آنچه که در پدیده ارتباط وجود دارد، است. به همین دلیل معلمان فراتر از توجه بر دستور زبان و واژگان نیازمند سوق دادن زبان آموزان به استفاده از زبان مقصد هستند.

آموزش ارتباطی زبان نشانگر شروع تغییر اصلی الگو در آموزش زبان در قرن بیستم است که نتایج آن تا امروز نیز محسوس است. امروزه اصول اولیه آموزش ارتباطی زبان به صورت گسترده در سرتاسر جهان پذیرفته شده است. خاستگاه های آموزش ارتباطی زبان را باید در تغییرات عرف آموزش زبان در بریتانیا که از اواخر دهه ۱۹۶۰ شروع شد، جستجو کرد.

با وابستگی بیشتر کشورهای اروپایی به یکدیگر این نیاز بیشتر احساس شد که به افراد بزرگسال زبان های اصلی بازار مشترک اروپا تدریس شود. شورای اروپا مشکل را مورد بررسی قرار داد. کار شورای اروپا با نوشته های زبانشناسان رویکرد ارتباطی یا نقش گرا در آموزش زبان، قابلیت کاربرد سریع این ایده بود که توسط مولفان کتب درسی و پذیرش نسبتا سریع این اصول جدید توسط متخصصین امر آموزش زبان و مراکز ایجاد و بسط برنامه تحصیلی و حتی دولت ها انجام گرفت که بعدها رویکرد ارتباطی نام گرفت (ریچاردز و راجرز، ۱۳۸۴). امروزه رویکرد ارتباطی را رویکرد غالب در زبان آموزی می داند. این رویکرد بیشتر متأثر از کارهای مردم شناسانی همچون هایمز و نقش گرایانی مانند هیلیدی است که

³ (CLT) Communicative language teaching

⁴ Larsen-Freeman and Anderson

⁵ Richards and Rodgers

اولین و اصلی ترین نقش زبان را وسیله ای برای برقرار ی ارتباط می دانستند (رضایی و علی پور، ۱۳۹۱). رویکرد مفهومی نقشی از اثرگذارترین رویکردهای آموزش زبان دوم است و کمتر منبعی برای آموزش زبان دارد که در تولید محتوای آموزشی به اصول و مبانی این رویکرد توجه نکرده باشد. کلیدی ترین اصل این رویکرد ایجاد تناسب هدفمند و ارتباط محور بین نقش ها و مفاهیم زبانی و موقعیت های واقعی است (طالبی و صحرایی، ۱۳۹۶).

رویکرد ارتباطی از نتایج پژوهشهای مربوط به مکتب نقش گرایی^۶ است. زبان شناسی نقش گرا نخست با پژوهشهای زبان شناسان مکتب پراگ آغاز شد. انجمن زبانشناسی پراگ^۷ در سال ۱۹۲۶ تشکیل شد و بر زبان شناسی اروپا تأثیرات زیادی بر جا گذاشت. پژوهشگر برجسته و مشهور یاکوبسون و تروبتسکوی از اعضای این انجمن به شمار می روند. نخستین نظرات موثر مکتب پراگ در زمینه واج شناسی بود. تروبتسکوی اظهار کرد که تفاوت میان آواشناسی و واج شناسی بر پایه تقابل های نقشی در ساخت آوایی آشکار می شود. هر چند که روشهای نقش گرایی در بررسی زبان کم و بیش با یکدیگر متفاوت است اما همه بر پایه این اصل مشترک گسترش یافته اند که زبان ابزار ارتباط اجتماعی است و از همین رو محصول نقشهای نشانه ای به هم وابسته آن یعنی بیان احساس یا عاطفی، اجتماعی، برانگیزندگی و توصیف گری هستند. نظرات نقش گرایانه زبانشناسان مکتب پراگ با پژوهشهای آندره مارتیه^۸ گسترش بیشتری یافت. وی اصول زبانشناسی نقش گرا را در نوشته های خود به خوبی ارائه کرده است (مشکوه الدینی، ۱۳۹۷).

از آنجایی که گونه ی متفاوتی از نقش گرایی وجود دارد، دبیر مقدم (۱۳۹۳) وجه اشتراک تمامی گونه های آن را تعالی گرایی آنها و نیز باور داشتن به اینکه اصلی ترین وظیفه زبان ایجاد ارتباط است و از این رو به حضور نقش ارتباطی کاربرد شناختی و کلامی گفتمانی به عنوان بخش های لاینفک دانش زبانی تأکید می ورزد. با توجه به این مساله که زبان وسیله سازمان بندی درک و تجربیات انسان است، این نکته در خور تأمل است که معنای زبان مبنای فرانش ها را شکل داده است. هلیدی از اصطلاح فرانش برای برجسته کردن ویژگی های معنایی سود جسته است. در این رویکرد ساخت واژگان از آن رو اهمیت دارد که واسطه حمل معنی هستند (محمدنژاد و الهیان، ۱۳۹۶).

زبان شناسی نقش گرا با پژوهش های مکتب پراگ به ویژه آرای رومن یاکوبسون^۹ و نیکولای تروبتسکوی^{۱۰} درباره تقابل نقشی آغاز شد (محمدنژاد و الهیان، ۱۳۹۶). مکتب نقش گرایی مکتبی است که به صورت اعتراض و مقابله با دیدگاه های چامسکی^{۱۱} در زبان شناسی پیدا شد و به همین دلیل نسبت به آن رویکرد متاخرتر محسوب می شود. تقریباً این مکتب از ۱۹۸۰ به بعد پا گرفته است، اما می توان آن را در کنار دو مکتب ساختگرایی^{۱۲} و شناخت گرایی^{۱۳} سه مکتب غالب در زبان شناسی در نظر گرفت. مکتب نقش گرایی به عنوان یکی از رقبای مکتب صورت گرایی در نظر گرفته می شود. در

⁶ Functionalism

⁷ Prague linguistic circle

⁸ André Martinet

⁹ Roman Jakobson

¹⁰ Nikolai Trubetzkoy

¹¹ Chomsky

¹² Constructivism

¹³ Cognitivism

دیگاه نقش گرایی اصلی ترین کاربرد زبان ایجاد ارتباط است و این ارتباط است که به زبان شکل می دهد. نقش گرایان مانند شناختی ها تمایز توانش و کنش را نمی پذیرند، بلکه به باور آنها توانش خود حاصل سازوکارهای دخیل در کاربرد زبان است. تبیین های نقش گرایان برون زبانی است. به این معنی که برای پاسخ به چرایی های زبانی، باید عوامل خارجی را مورد بررسی قرار داد. آنان مانند صورت گرایان به دنبال همگانی های زبان هستند، اما بر خلاف آنها در خود زبان به دنبال یافتن پاسخ نیستند، بلکه پا بیرون از زبان گذاشته و همگانی ها را حاصل ارتباط و سهولت پردازش می دانند. از مهمترین تبیین های نقشی می توان به نشان داری، تصویر گونگی، اقتصاد زبانی، بسامد، عوامل کلامی و جریان اطلاع، دستور شدگی و پردازش اشاره کرد (صوری، ۱۳۹۹).

نقش گرایی هلیدی که اصطلاحاً به دستور نظام مند^{۱۴} مشهور است نیز مانند دیگران گونه های این مکتب، به وجود نظام صوری زبان معتقد است و آن را تابع و وابسته نقش ارتباطی و کاربرد زبان می پندارد و به ارائه تبیین های نقشی برای نظام صوری زبان تاکید دارد. این نظریات بر این باور استوارند که صورت زبان خلق می شود، تحدید و تعدیل می شود، فراگرفته می شود و به کار برده می شود به منظور ایجاد ارتباط یعنی صورت در خدمت نقش یا ارتباط (دیبر مقدم، ۱۳۹۳).

اهداف ارتباطی مانند وسیله ارتباطی برای دستیابی به اهدافی است که در آن سبک و محتوای زبان تحت تاثیر ساختار گفتمانی متاثر از اهداف ارتباطی قرار می گیرند. به عبارت دیگر این اهداف ارتباطی هستند که ساختار زبان را تعیین می کنند. هلیدی (۱۹۷۳) هفت نقش اجتماعی را برای زبان بر شمرده است که عبارتند از: نقش ابزاری، تنظیم کننده یا نظارتی، تعاملی، فردی یا شخصی، تخیلی، اکتشافی و اطلاع رسانی.

وی برای زبان هفت نقش اصلی قایل شده است و اعتقاد دارد هر پاره گفتار به طور همزمان یک یا بیش از یک نقش را متجلی می کند. او در واقع تلاش کرده است تا حد امکان کارکردهای اجتماعی زبان را در این تقسیم بندی بگنجانند (یاکوبسون و همکاران ۲۰۰۳، به نقل از قاضی زاده و قنسولی، ۱۳۸۹). نقش های هفت گانه زبانی مورد اعتقاد وی عبارتند از:

الف) نقش ابزاری^{۱۵}: این نقش برای بیان نیاز و درخواست مودبانه و ترغیب مخاطب به کار می رود. از این نقش برای بیان درخواست و ترغیب مخاطب به برآورده ساختن نیاز فرستنده پیام استفاده می شود. رضایی و علی پور (۱۳۹۱) نیز این نقش را برای درخواست کردن، به دست آوردن چیزی یا بهرمنند شدن از خدمات و به طور کلی برآورده کردن نیازهای مادی استفاده می شود، تعریف می کنند.

ب) نقش نظارتی یا تنظیم کننده^{۱۶}: این نقش از طریق دستور دادن به دیگران رفتار مخاطب را کنترل و به آن نظم می دهد. این نقش با نقش ابزاری همپوشانی فراوان دارد با این تفاوت که در نقش ابزاری تمرکز بر روی برآورده کردن نیاز

¹⁴ Systemic functional grammar

¹⁵ Instrumental function

¹⁶ Regulatory function

است و مشخص بودن یا نبودن مخاطب برای فرستنده مهم نیست ولی هدف در نقش تنظیم کنندگی زبان، مخاطب خاص و کنترل رفتار وی است. این نقش از طریق دستور دادن، هشدار دادن و مانند آن رفتار مخاطب را کنترل کرده و به آن نظم می بخشد.

ج) نقش تعاملی^{۱۷}: این نقش در خدمت تامین و ایجاد روابط اجتماعی است. در این نقش از زبان برای ایجاد تماس یا گذراندن مدت زمانی با افراد جامعه و ایجاد تعامل با آنها استفاده می شود. این نقش می تواند شامل بحث ها، مکالمه های دوستانه و نامه های مکتوب و مانند این ها باشد.

د) نقش فردی یا شخصی^{۱۸}: این نقش این امکان را به فرد می دهد تا احساسات و عواطف خود را بیان کند. این نقش این امکان را به افراد می دهد تا احساسات و عواطف شخصی حالات روحی و عقاید شخصی خود را بیان نمایند.

ه) نقش تخیلی^{۱۹}: این نقش فرد را قادر می سازد تا با استفاده از صحنه سازی های تخیلی، شعر، لطیفه و قصه پردازی مقصود خود را انتقال دهد. این نقش به کارگیری زبان برای خلق یک دنیا خیالی است. در این نقش فرد سعی می کند با صحنه سازی ها تخیلی و از طریق سرودن شعر، قصه پردازی و مانند اینها مقصود خود را انتقال دهد.

و) نقش اکتشافی^{۲۰}: فرد را قادر می سازد تا با استفاده از ابزار زبان کسب اطلاعات و دانش کند و دنیای خود را بشناسد. این نقش به فرد امکان می دهد تا با استفاده از ابزار زبان، کسب اطلاعات کرده و چیزی یاد بگیرد.

ز) نقش اطلاع رسانی یا اطلاع دهنده^{۲۱}: از این نقش زبانی برای بیان و اعلان واقعیت، اطلاعات و نتیجه گیری درخصوص آنها استفاده می شود. یعنی استفاده از زبان به منظور رساندن پیام به شخصی که از آن خبر بی اطلاع باشد (رضایی و علی پور، ۱۳۹۱، قاضی زاده و قنصولی، ۱۳۸۹).

پیشینه پژوهش

رضایی و علی پور (۱۳۹۱) پژوهشی در موضوع بررسی متون خواننداری کتاب فارسی بیاموزیم بر اساس نقشهای هفت گانه زبان از دیدگاه هلیدی پرداخته اند. پس از جمع آوری و تحلیل داده ها، مشخص شد که در سه جلد این کتاب، به نقش های زبانی توجه ویژه ای شده است و نقش های موجود در این کتاب با شش نقش از نقش های هفت گانه زبان که هلیدی معرفی نموده است، تطابق داشته اند. و تعداد نقشهای زبانی در هر جلد نسبت به جلد قبلی سیر صعودی داشته

¹⁷ Interactional function

¹⁸ Personal function

¹⁹ imaginative function

²⁰ Representational function

²¹ Heuristic function

است. آنها بیان داشته اند که از بین نقش های نیز نقش تعاملی بالاترین و نقش تخیلی کمترین میزان توجه را در بین نقش های هفت گانه داشته اند.

طالبی و صحرایی (۱۳۹۶) نیز به بررسی مفاهیم و نقش های زبان در دو مجموعه فارسی بیاموزیم و زبان فارسی پرداخته اند. در این پژوهش آنها فهرستی تهیه کرده اند که شامل ده پرسش اساسی در زمینه محتوای دروس است و برای هر پرسش شش پاسخ پیش فرض در نظر گرفتند. تحلیل ها حاکی از این است که مجموعه فارسی بیاموزیم ۳۵ و مجموعه زبان فارسی ۱۶ نمره از ۵۰ نمره را کسب کرده است.

قاضی زاده و قنسولی (۱۳۸۹) نیز به بررسی گونه کاربردی در زبان نوشتار بر اساس نظریه نقش های هفت گانه زبان از دیدگاه هالیدی در وسایل نقلیه برون شهری پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد که گونه کاربردی مورد استفاده در وسایل نقلیه برون شهری به عنوان یکی از تنوعات از نظر نقشی قابل انطباق با نقش های هفت گانه زبان است و قابلیت بازتاب دادن تمامی این نقشهای اجتماعی زبان را دارد. در توضیح گونه کاربردی زبان نوشتار آنها بیان داشته اند که از ویژگی های برجسته این گونه زبانی می توان به اختصار و ایجاز، محتوای شغلی، محاوره محور بودن و عامیانه گرایی و تقدیر باوری اشاره کرد.

روش تحقیق

در این پژوهش هفت نقش زبان از دیدگاه هلیدی در چهار کتاب درسی زبان فارسی بررسی شده اند. در پژوهش حاضر کتاب فارسی اثر دکتر احمد صفارمقدم مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است. این مجموعه برای ایرانیان خارج از کشور نگاشته شده است که دارای ۹ جلد است. چهار جلد آن درسی است که در این بررسی، مورد ارزیابی قرار گرفته اند. به علاوه چهار کتاب کار و یک کتاب راهنما. کتاب اول این مجموعه درس های پایه است، عنوان کتاب دوم، پایتخت ایران، عنوان کتاب سوم، ایران امروز، عنوان کتاب چهارم نیز تاریخ، فرهنگ و تمدن ایران است. مولف این کتاب دکتر احمد صفار مقدم است و این کتاب توسط شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی و پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی در سال ۱۳۹۱ به چاپ رسیده است. هر جلد این کتاب حاوی ۱۶ درس و هر درس دارای دو متن است. با این تفاوت که در کتاب دوم علاوه بر دو متن، شامل هشت ضرب المثل است. کتاب سوم علاوه بر دو متن و هشت ضرب المثل شامل شش داستان کوتاه و یک چیستان و سه شعر است. کتاب چهارم نیز علاوه بر دو متن در هر درس و هشت ضرب المثل، حاوی ۱۵ متن شعر، هفت داستان و ۱۶ مطالعه آزاد است. به جز ۱۶ متن مطالعه آزاد، بقیه موارد در هر کتاب بررسی شده اند. در پژوهش حاضر، موارد گفته شده مورد بررسی قرار گرفت و میزان تطابق این متون با نقشهای هفت گانه زبان از دیدگاه هلیدی مورد ارزیابی قرار گرفت. هفت نقش زبان از دیدگاه هلیدی شامل نقشهای ابزاری، نظارتی، تعاملی، شخصی، اکتشافی، تخیلی و اطلاع رسانی است. در ادامه این هفت نقش زبان همراه مثال آورده خواهند شد و میزان فراوانی هر یک از این نقشها نشان داده خواهد شد.

تجزیه و تحلیل داده ها

الف) **نقش ابزاری:** این نقش به مسایلی از جمله درخواست کردن، اجازه گرفتن، قرض گرفتن می پردازد. از این نقش در کل چهار جلد ۱۳۱ پیدا شدند. کتاب سوم بیشترین میزان از نقش ابزاری را و کتاب چهارم کمترین میزان را در خود داشت.

مثال: می خواهم با پترا حرف بزنم.

ب) **نقش نظارتی:** این نقش با نام تنظیم کنندگی نیز شناخته می شود. این نقش به مسایلی از جمله دستور دادن، تذکر دادن، هشدار دادن می پردازد. کتاب سوم بیشترین و کتاب اول کمترین تکرار را داشتند. به صورت کلی ۱۳۷ مرتبه این نقش در همه چهار جلد تکرار شدند.

مثال: بیا تو!

ج) **نقش تعاملی:** این نقش به تعامل می پردازد مانند: سلام و احوالپرسی کردن، خداحافظی کردن، تبریک گفتن، تعارف کردن، تشکر کردن، عذر خواهی کردن، دعوت کردن، پذیرفتن و نپذیرفتن دعوت، پیشنهاد کردن، تشویق کردن، قول دادن، قول گرفتن، سرزنش کردن، شکایت کردن. این نقش ۱۵۵ مرتبه در کل تکرار شده است. در کتاب اول کمترین و کتاب دوم بیشترین تکرار را داشته است.

مثال: الو، سلام آشیدا، حالتان چطور است؟

د) **نقش شخصی:** این نقش با نام نقش فردی نیز شناخته می شود. این نقش شامل مواردی از جمله تعجب کردن، اظهار رضایت و خوشحالی کردن، اظهار نگرانی کردن، اظهار تاسف کردن است. این نقش به صورت کلی ۱۰۵ بار تکرار شده است. بیشترین میزان تکرار در کتاب چهارم و کمترین در کتاب اول بوده است.

مثال: آقای امامی منزل نو مبارک. چه خانه قشنگی دارید!

ه) **نقش اکتشافی:** این نقش شامل مواردی مانند ساعت و تاریخ رویداد را پرسیدن، دلیلی ناراحتی کسی را پرسیدن، سراغ کسی را گرفتن، نظر کسی را پرسیدن، اطلاعات خواستن یا هر سوال و پرسشی است. این نقش در این چهار کتاب ۴۸۹ بار تکرار شده است و بیشترین میزان تکرار مربوط به کتاب سوم و کمترین آن مربوط به کتاب اول بوده است.

مثال: در کشورتان کدام شهر از نظر فرهنگی و تاریخی مشهورتر است؟

و) **نقش تخیلی**: این نقش موارد سرودن شعر، قصه پردازی را شامل می شود. میزان تکرار این نقش ۳۰ مرتبه بوده است و بیشترین تکرار مربوط به کتاب چهارم و کمترین میزان مربوط به کتاب اول با هیچ نمونه ای از این نقش بوده است.

مثال: هم خدا را می خواهد هم خرما را!

ز) **نقش اطلاع رسانی**: این نقش با نام اطلاع دهنده گی نیز شناخته می شود. مواردی از جمله خبر بد دادن، مشخصات ظاهری افراد را دادن، درمورد شهر یا کشور اطلاعات دادن، حادثه ای را تعریف کردن، ساعت و تاریخ رویداد را بیان کردن، خبر غیر منتظره ای دادن را شامل می شود. این نقش ۸۴۶ مرتبه تکرار شده است و بیشترین میزان مربوط به کتاب چهارم و کمترین مربوط به کتاب دوم بوده است.

مثال: شیراز مرکز استان فارسی یکی از معروفترین و دیدنی ترین شهرهای ایران است.

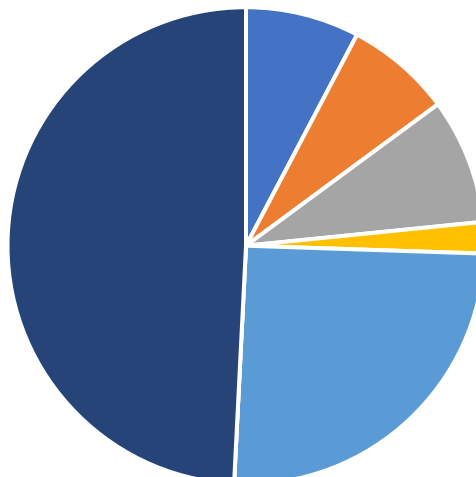
در جدول زیر، میزان فراوانی هر یک از نقش ها به تفکیک هر کتاب نوشته شده است و تعداد کل هر نقش نیز قید شده است. مشخص است که نقش اطلاع رسانی بیشترین میزان تکرار و نقش تخیلی نیز کمترین میزان را به خود اختصاص داده اند.

جدول ۱: میزان فراوانی نقش های هفتگانه زبان

ردیف	نقش های هفت گانه زبان	کتاب اول	کتاب دوم	کتاب سوم	کتاب چهارم	کل
۱	نقش ابزاری	۲۹	۳۶	۴۳	۲۳	۱۳۱
۲	نقش نظارتی	۲۷	۳۹	۴۱	۳۰	۱۳۷
۳	نقش تعاملی	۳۲	۴۷	۳۳	۴۳	۱۵۵
۴	نقش شخصی	۸	۳۴	۲۰	۴۳	۱۰۵
۵	نقش اکتشافی	۹۵	۱۲۶	۱۶۶	۱۰۲	۴۸۹
۶	نقش تخیلی	۰	۸	۱۸	۳۰	۵۶
۷	نقش اطلاع رسانی	۱۸۵	۱۶۴	۱۹۷	۳۰۰	۸۴۶

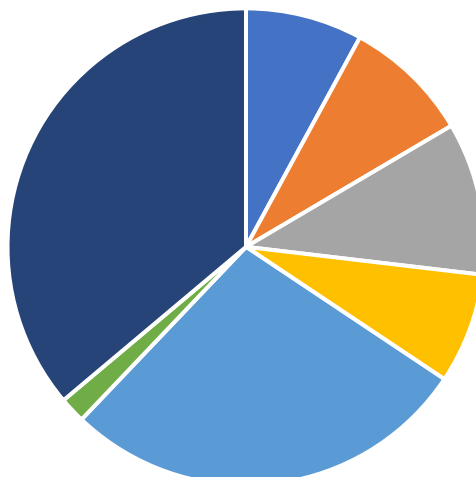
در زیر میزان فراوانی هر یک از نقش ها را در هر کتاب مشاهده می کنید:

نمودار ۱: فراوانی هر نقش در کتاب اول

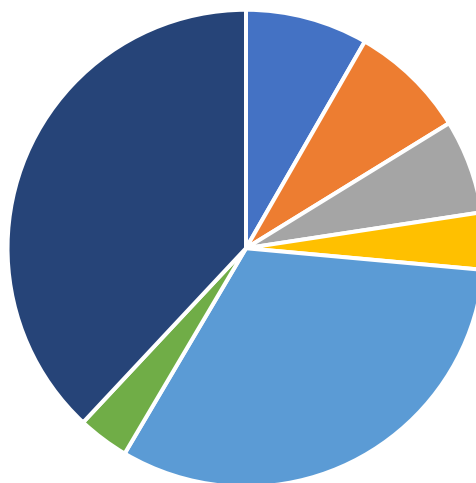
■ نقش ابزاری ■ نقش اکتشافی ■ نقش شخصی ■ نقش تعاملی ■ نقش نظارتی ■ نقش تخیلی ■ نقش اطلاع رسانی

نمودار ۲: فراوانی هر نقش در کتاب دوم

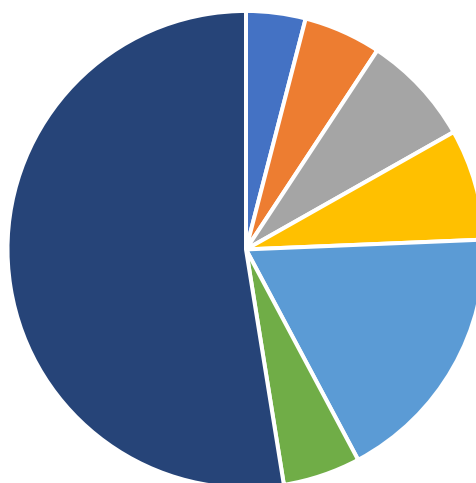
■ نقش ابزاری ■ نقش اکتشافی ■ نقش شخصی ■ نقش تعاملی ■ نقش نظارتی ■ نقش تخیلی ■ نقش اطلاع رسانی

نمودار ۳: فراوانی هر نقش در کتاب سوم

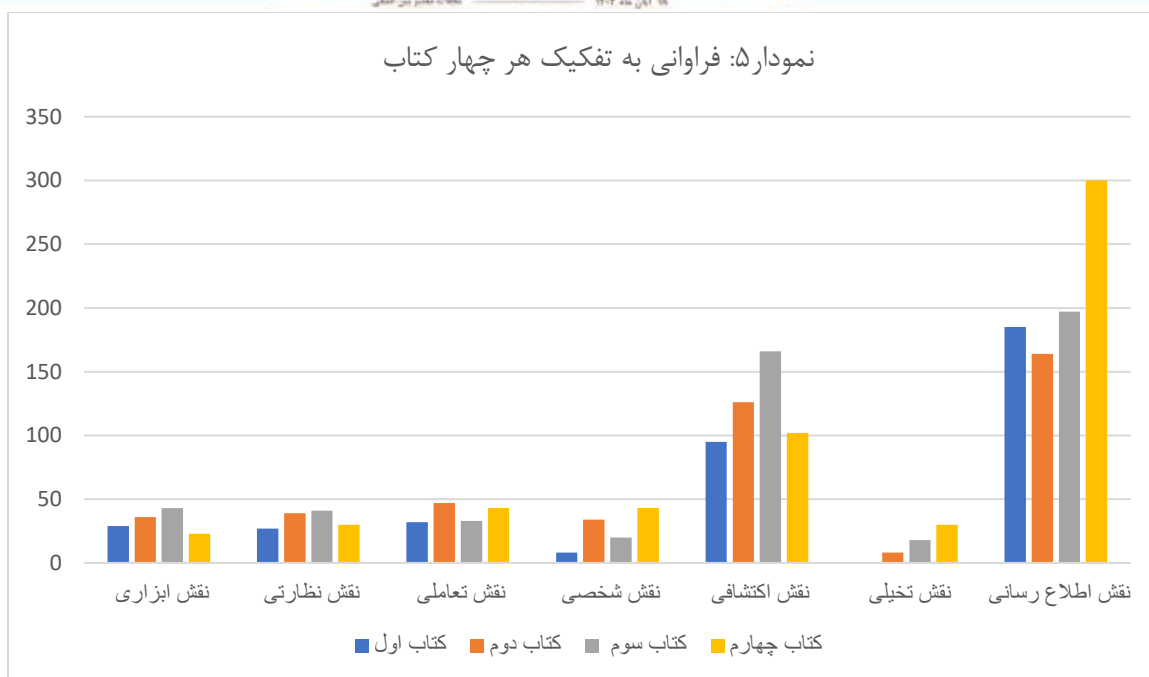
نقش اطلاع رسانی ■ نقش تخیلی ■ نقش اکتشافی ■ نقش شخصی ■ نقش تعاملی ■ نقش نظارتی ■ نقش ابزاری

نمودار ۴: فراوانی هر نقش در کتاب چهارم

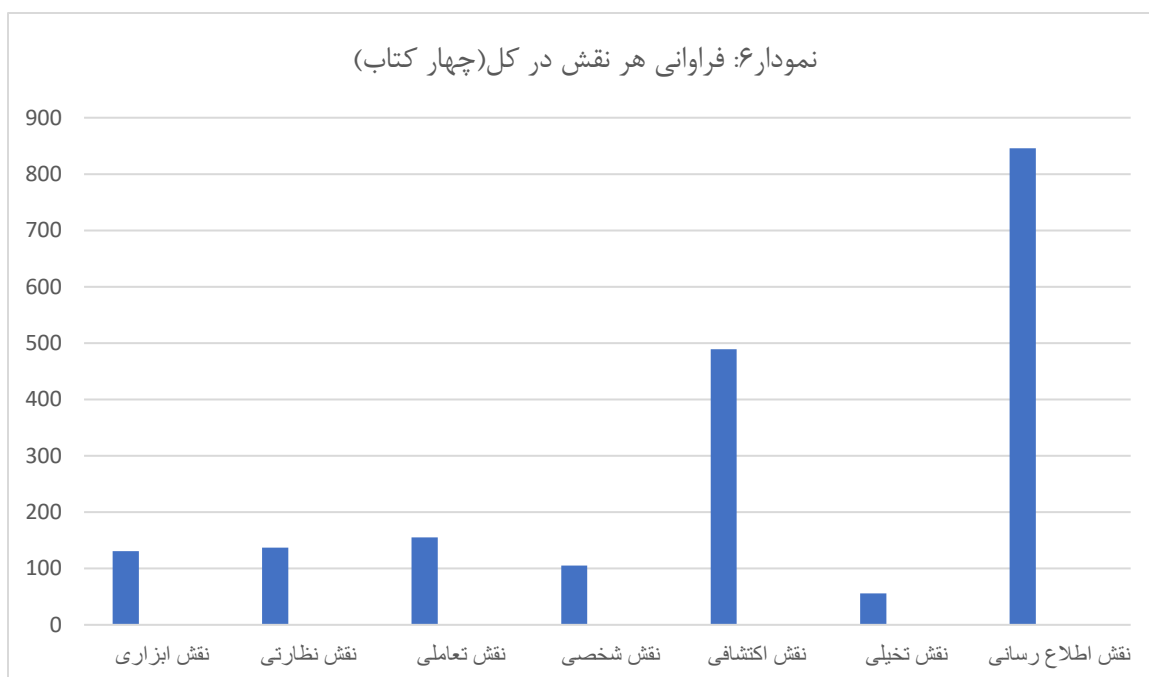

نقش اطلاع رسانی ■ نقش تخیلی ■ نقش اکتشافی ■ نقش شخصی ■ نقش تعاملی ■ نقش نظارتی ■ نقش ابزاری

در نمودار میله ای زیر می توان میزان فراوانی هر نقش به تفکیک هر کتاب را مشاهده کرد:

در نمودار زیر نیز، میزان فراوانی هر نقش به صورت کلی در همه چهار کتاب نشان داده شده است:

نتیجه گیری

همانطور که در بررسی داده ها ملاحظه شد، نقشهای هفت گانه زبان در هر چهار جلد مجموعه زبان فارسی اثر دکتر صفارمقدم دیده شدند. بیشترین میزان تکرار نقش ها متعلق به نقش اطلاع رسانی با تکرار ۸۴۶ مرتبه و کمترین میزان تکرار متعلق به نقش تخیلی با تکرار ۵۶ مرتبه مشاهده شد. نقشهای هفت گانه زبان، در کتاب اول ۳۷۶ مرتبه تکرار شدند. این نقش ها در کتاب دوم، ۴۵۴ مرتبه، در کتاب سوم، ۵۱۸ مرتبه و در کتاب چهارم، ۵۷۱ مرتبه تکرار شدند. بنابراین کتاب اول کمترین میزان تکرار این نقشها و کتاب چهارم بیشترین میزان این نقش ها را در خود جای دادند.

منابع

- دبیرمقدم، محمد. ۱۳۹۳. زبان شناسی نظری. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها(سمت)
- رضایی، والی، کوراوند، آمنه. ۱۳۹۳. ارزیابی دستور آموزش در کتابهای آموزش زبان فارسی به غیرفارسی زبانان. پژوهش نامه آموزش زبان فارسی به غیرفارسی زبانان. سال سوم، شماره سوم(پیاپی ۸)، ص ۱۱۷-۱۴۰
- رضایی، حدائق، علی پور، محمد. ۱۳۹۱. بررسی متون خوانداری مجموعه فارسی بیاموزیم بر اساس نقش های هفت گانه زبان از دیدگاه هلیدی. پژوهش نامه آموزش زبان فارسی به غیرفارسی زبانان. سال اول، شماره دوم. ص ۱۶۴-۱۷۹
- ریچاردز، جک سی، راجرز، تئودور اس. ۱۳۸۴. رویکردها و روش ها در آموزش زبان. بهرامی، علی. تهران: رهنما. ویراست دوم
- صبوری، فریبا. ۱۳۹۹. معرفی کتاب مکاتب زبان شناسی. نشریه پژوهش های زبان شناسی تطبیقی. سال دهم، شماره ۲۰. ص ۳۴۹-۳۵۸
- طالبی، مروارید، صحرایی، رضا مراد. ۱۳۹۶. بازنمایی نقش ها و مفاهیم زبان در دو مجموعه آموزشی فارسی بیاموزیمو زبان فارسی. دوماهنما در جستارهای زبانی. دوره ۸، شماره ۱(پیاپی ۳۶). ص ۱۵۳-۱۲۷

قاضی زاده، خلیل، قنسولی، بهزاد. ۱۳۸۹. بررسی گونه کاربردی زبان نوشتاری در وسایل نقلیه برون شهری بر اساس نظریه نقش های هفت گانه زبان از دیدگاه هلیدی. مجله مطالعات زبان و ترجمه (دانشکده ادبیات و علوم انسانی)، علمی-پژوهشی، شماره اول. ص ۱۱۲-۱۲۵

کیاشمشکی، لیلا، صحرایی، رضامراد. ۱۳۹۷. ارزیابی مجموعه آموزشی فارسی شیرین است برمبنای مجموعه شاخص های کانینگزورث. فصلنامه علمی-پژوهشی زبان پژوهشی دانشگاه الزهرا. سال دهم، شماره ۲۷. ص ۱۴۷-۱۶۹

لارسن-فریمن، دایان، اندرسون، مارتی. ۱۳۹۰. اصول و فنون آموزش زبان. فهیم، منصور، حقانی، مستانه. تهران: رهنما. ویراست سوم

محمدنژاد عالی زمینی، یوسف، الهیان، لیلا. ۱۳۹۶. تحلیل فرایندهای کتابهای آموزش زبان فارسی به غیرفارسی زبانان: مطالعه موردی رویکرد نقش گرای نظام مند. پژوهش نامه آموزش زبان فارسی به غیر فارسی زبانان. سال ششم، شماره دوم (پیاپی ۱۴). ص ۱۷-۳۸

مشکوه الدینی، مهدی. ۱۳۹۷. سیر زبان شناسی. انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد

میردهقان، مهین ناز، وکیلی فرد، امیررضا، منتظری راد، زینب، باقری، فرشته. ۱۳۹۵. چهارچوب نظری آموزش زبان فارسی به غیرفارسی زبانان. نشر خاموش

Abstract: One of the policies of any country is to pay special attention to the expansion of that country's language. Writing a language teaching book is also a part of it. One of the most important goals of language education is interaction and communication, for this reason dialogue has a special place in language education. The seven principles of language based on Halliday's point of view also deal with the role of interaction and dialogue in language teaching books. On the other hand, the evaluation of the books written based on these principles adds to the value and credibility of these books. The purpose of presenting this research is to examine the compatibility of the Persian language book Safar Moghaddam with the seven principles of the language from Halliday's point of view and to answer the question whether this book is compatible with these principles or not. According to Halliday, the seven principles of language include instrumental, supervisory, interactive, personal, exploratory, imaginative and informative roles. The current research is based on the descriptive method and an attempt has been made to examine these principles separately.